

ACC. N:R M. 13500: 1-26.

Landskap: Småland Upptecknare: Alma Nilsson, Forskult
Härad: Stranda Berättare: olika personer; se uppt.
Socken: Döderhult Berättarens yrke: sladens baksida!
Uppteckningsår: 1954 Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Allmogens sittmöbler. s. 1-26.

Lu F 94.

*Bilder a' sid. 25-26
(neg. nr. IV:12:94 - IV:12:96.)*

Skriv endast på denna sida

Bänkar: "Trogen emmera levande
onenriska här, har hört omtalas de i testan 94
efterfrågade bänkarna i stugan/från Hårhanda S. M. L.
det jag dock något om dessa från 1800 talets 30 tal.)

I stället har man här i Öderkiet, som dessa uppgiften
gäller, hört tätt med väggfästa sängar, samt olika
lag av soffor, dels i 3-arnas längd och dels hal-
ten så långa, i dessa har man dragit ut soffans 3 dub-
la bänkar ut åt rummet, där det då blir ett ligg-
plats åt två vuxna personer, liksom många har
hört sitt-plats, på den, när den, om dagen, varit
hög - skålen, i lång soffan har varit ligg plats
för två t. o. m. fyra (om de varit halv vuxna) ty
de har liksom legat på fötterna (med fötterna)
mot varandra. I de låga (dagarna) när lamm-
(soffa-lämmen) = locket = ett löstagbara) legat på, ha
3-4 personer rutit bekvämt där. De 3-arnas-
länga Gustavs-sänka sängarna som drogs ut liksom

Juf. 94
1

en lida i en dragkeita, bådades i vardags-
lag endast på morgnarna, och stod sedan
på hela dagen, i och för sitt plats när så på-
fordrades, även i de väggfästa sängarna hörd
folk sätta sig, för så vitt ej sparlakan (= draperi-
er) gjorde det omöjligt.

Pallar? ja, dels kända som bilden f. här
visar, med 3 ben. Att uppt. vid fotografieringen
lagt den omkull beror på att på vissa hus tecken-
ningen skett. En synes är pallen mindre behag-
lig att sitta på, med sina brett genom sitt en
gäende — ben. Det fanns olika höjder på dessa,
en del anordnade för vuxet folk, andra för större eller
mindre barn. Pallarna, dessa, voro dels tunna på
grund av sin kraftigt trestagna sits, dels därför
att inget slags stöd eller handtag fanns att grip-
a tag i: "Jel-su-san-na-me." De låg gjore
ant. (en) man fick en täcken, käll-släjjen

se sid. 25.

på fötterna (föterna). Dessa var ju dock en enkel
pall som häcken som (som helst) kunne göra,
en tåcken pall hade ännu råd att ha och använda
hvar, och när, som helst. Mången hade de där
små (dessa) för skomakare stolar ty just dessa
yrkesmän begärde sådana stolar att sitta på
kring skomakar-lådan, när de kom för att göra
sko (r). de ville — ja, de (önk-te) dock helt
de låga.

Den lång-smala pallen
här på bild nr. 8. är 46 cm. lång, 19 cm. bred. Och
33 cm. hög. Denna ansågs lite finare än den
tränmt-a (ruenda) och var bekvämare att lyfta
och flytta ty den hade ett lång-smalt utskott
högt i mitten, som kanna, stöckes ner i, när
den flyttes. Just denna på bilden har vackert
ett-format hål för dessa ändamål, den-
na praktiska del blev de (blev) också ett slags
pyrdnad för pallen — ty närs synes dessa ej på

se sid. 25.

4
bilden. Sammenlign-tid og emeddan, ser denna
fræu, i førening med den lilla — hær s. k.
smickar- og lodgen ret (= retstøfferingen) reent pøll
ganske trevlig ut. De aemännante fræuar
na hestod blot av en vanlig ænsling og
hælt- ta så bred brædlapp over 2 tiems plank-
bit = man tog vad vierre man hadde — det var
smært æu få vierre så gæt, fordom, når man endast
hadde nåttenkraft æu tiggæ — og kunde någa
endast om vær- e- ra, dærfør turvare togs
æu brædlappar mycket noqa. Sen bæræ-
des eller kær — rke (kærke) brændes, høl
æu i vad-dera hørnet og de tiu- yttede benen
fast pættæ (obs! Tæu- yx- a- de) endast med yxan
ærhetade) hemmen, i- sættas, man gjorde hæl-
a så æu benen kom æu stræt ætæt något,
ty, då trillæde trillde inte fræuen knæ
så låu. Dessa fræuar varierade i størk

Och trots sin enkelhet fynde de flera bl. a. ändamål, ja di raste stor nytte. Man såe t. ex. på en tåcken parr å kaddade ull. som skul- le spinnas, samliga såu på en av de som hade vanlig stolhöjd, å sen hade fötterna på en mycket låg sådan, när de kaddade, eller vävde bann i bannstolen, eller ströck strumpor, ja di sydde också strumpor — liksom värendes- borna sydde sina kläder. Barnen hade frihet å göra med sina pappar som de önsk- te kyggde stugor å bakte kacklor på den eller hade sina leksaker på den såsom trasdockan skaffran m m. dels såu de något äldre barnen snäut framför brasan om kväva, å läste i Trithers lilla katekes, eller i bibliska- historien, om David och Saul m fl. Många flickunge såu på en sådan parr å lärde sig virka. Med den äldre tidens varma belysning

var det bäst att sitta lågt, och dra nytta av
brasans sken. ja, minst fanns det mjölke-
stolar (pauar) nästan alltid av här ovan angivna
modell fast tyngre och klumpigare, oftast
utan gäget kunn-tak, som på bild nr 2.

Brudpauar fanns i en och annan finare
bondgård där man hådde vig- la i hemmet,
de voro lite finare arbetade, stoppade och hade
ett vackert överslag (som såu fast) antingen av
ridertyg eller också ett med kors-styngs-bro-
de-ri, dessa brudpauar för-var-des väl, och
gömdes i flera led.

Stolar: De s. k. fin-
rum-ma, där sådana fanns fick stolar fört
av alla stolar med rygg-stöd. Tidigare
fanns lösa bänkar modell som på bild nr 2.
på sidan 3, rad 10. här, de voro $\frac{2}{3}$ - $\frac{1}{2}$ aenar
länga, ganska smala omkring 20-25 cm. i
bredd samt lägre än vanlig stolshöjd. Benen

likson på sitt märke på — som synes på
bild 2. skurits ut ur gavlarna. Det är nu
längeren dessa bänkar utdömdes. Vid sittande
bord i t. ex. kalas, tog de litet, allsammans, och
den som behövde "gå ut" kunde låta vrida
sig om, och stiga över bänken, samt efter väl
för-rättat varv, återta sin plats, utan aut för
mycket besvär för bordskamraterna.

Man hade ju också några stycken stolar
med byggstöd, i de bättre bonde-hemmen.

Någon särskild orsedd stol för t. ex. prästen fanns
ej men han förmänt för till gården bjöds
denne den bästa stol som fanns. Sen man
efter 1880 talet låt sitt-saffor (stoppade sådana)
bjöds den förmåna gästen: "Var så god sitt i saf-
fa (n) dock borde ingen ogift dam bjudast
plats mitt i soffan, det kände ju alla de två,
som förut såu där stolta långt åtskilda, ty

om nu den sithanna slog sig ner mellan
två personer — blödde ho allri gift — eller
om då va en manfölek så hände då like dant.

Bring mitten av 1800 talet leycks man
hant mycket höga, tunga, feta och obehärliga
stolar med dubbla träsläer om ena ben-
a utså 8 stycken slä-er (det vanliga reu den ha
varit 4. eller också bara 3. Ryggstödet på den
här förtämda stolen var antingen en helt
trädeltycke med — liksom något senare tiden
dörrar — med "speglar" s.k. speglar-dörrar, de
ha ju nu på de senaste 20 åren utbyts mot
helt slata (liksom för längesen) — ja sådana speglar
enar som fanns på dessa stols-ryggar.
På några av dessa modeller gick inte ryggstödet
med "speglar" helt ner till sitzen, utan lemnade
en öppning på 3 tumns höjd. I denna öpp-
ning måste man gripa tag i de båda när

skulle flyttas. De flyttades heller icke så ofta.
De som var mål- da hade oftast en gråblå
eller också brun färg. De flesta var omålade.

Ännu för 30-35 år sen såg uppt. flera söda
na stolar här i Döderhult men då var de
kass-er-de, (kasserade) som möbler, och stod här
och där i bo- e- ra (bodarna = magasinen) eller
byk- stuga(n) på en påse svina- mjöl på.

År 1953 tog jag en bil, för omkring i 100 km
här och sökte någon av dessa gamla stolar
men då "förekann" det att byk- stuga var her-
renen å ersättes med nytt bygge, utan spår av
den gamla inredelsen, stolen hade slajjets
sån- der ty marken (trämarken) hållde (höll) på å
dra bort den, någon annan hade bekant den
gamle stolen vid slipet (slipsten) där någon
skulle "sitta å vanna" (dra slip stenen).

I min barndoms bygge stod man och drog

släpstenen men i Delt. "sitter man och vänder". Sam-
mellan tid lärde ente den, kan - Sker 100 årig
stolen är stå' ute i "er och skur" utan den
lossnade i foljarna, lemnängens släppte
och de trä-pennar = spikar som sammanhåller
sets, ryggstöd och framben, de föer ut, stolen
föer i hop = det blev slut med den. Nu har jag dock
genom hörsägnen sparat en sådan i Tolliden
Döderhuset och möjligen kan jag därför ta en
bild av den, som kommer senare. Det var
vanligt att var och en av familjen hade sin be-
stämda stol eller par, både i de förmögna
både hemmen och hos torparn, skräddarn
eller andra gat-rättare (jordlösa) Fåneft fram
på 1800 talet hände det att en och annan
— av de fattiga s.k. bonne-knöl, fick
en släkt och vännen en jäme-stol, stoppad
och klädd med blankt vackert läder

en sådan som ju ingen vanlig meniska i. Hos
hemmansägare Erik Vektman i Sörviik (en
av mina bästa sagemän finnes en sådan efter
hans fader. Jag har jag vid mina entresjurer
där. Hjerdets och smittet i denna utmärkt skön-
a stol, så att ej elden tar den kommer den att
förvaras för att efter världen.

Trekanta stolar med rund rit och en slags
fjenn-Ålre (ryggstöd) fanns hos min mor
född 1803 i Hårleund S.M.L. ända fram till
1890 talet, sen är de borta. Möjligen stammade
de från Bleking. Armrstolar? ja.

Sådana fanns och hade samma benämning;
de själva ägare av ett par rätt vackra polerade
sådana björkstolar, stoppade, de stammade från
Hållena socken S.M.L. ha ägts av den förnåna-
Ephendika bondläkten. Någon slags stol-
lar med skulptur eller målning men bibli-

skä eller andra motiv ha troligtvis aldrig
företkommit här bland aamogens bönder
och torpare vilka denna uppt. osses — där
ej annat uppgives. Det fanns en del adel
och högre officerara vilka levde på sina
gårdar och löneställningen men deras hem är
mindre välbekanta för mig — dock kan de
jag ha ut de här i litar efterfrågade stolarna.

Kruentol är enl. berättaren lika med brud-
-fall, det var en slags smek- eller öronsmek på
dessa, på vilket sade man t. ex. att brudparet kull-
tade ner (= föll på knä) på dessa. Därav namnet —
ja man sade på aamog att de fall-de(föll) ner på knä.
Fol. berättaren gör des'dessa kullentol ar en-
om släkten fr. led till led. Således finns hos herrnans
älsaren Erik Vekelman i Sörsvik Döderhus sådana

stolar som både han själv, hans moder, och
 snormoder hert som brudpaller. Det
 var endast när brudparen vigdes i hemmen
 som dessa privata kucerstolar förekom.
 Ja dessa stolar ha dopfriering. Nattstol
 = lör-klasser som fanns om natt-a-tid
 inne i dopkammaren och användes av den
 som på grund av ålder eller sjukdom ej ork-
 te gå ut på — dörpa, eller "huret". Den-
 na stol var vanligen en kasserad vanlig
 stol, i vars rits man skärde = skar ut en
 runt hål(hål) och under detta ställes anting-
 en 2 fotte = fotte av lergods — ej såsom de
 kasserat(karat) här som tidigare användes
 till hederligare bruk. Men rent av
 en förvara grädden som skulle bli mör i.
 Men sen glasuren fallit bort dög de det
 bra till nattstolen. Många hade annars

en gammalt laggat träkärle = s. k. skjula
 (betta) repnd omkring & (franne) och med
 ena stamern längre än de andra bledd
 (blev) denna en utmärkt skåp (kåntag). Innan
 denna skjula degraderats till nästolens
 upphämtare, hade den genomgått olika öden
 från mjölkstana då den utskurades med
 sand å strumpföt - till halvlyfte, stob-
 bebytte, och nu till å slut å mät - till sist
 utdömdes till näst-skjula (näst-potta).
 Den mindre angenäma beakt från olika
 tiders bruk såu tropat i, varför en
 doft gennat spred sig över sofrummet.
 så fort den stälts på sin plats under
 nästolen. Om någon behövde den från
 nästolen stå enne även på daga (dagar-
 na) ty skjula, eller också potta, hade sin
 plats (plats) under den, men om denna

14

var tänd - ordspråket säger ju: "out på
sin plats å piers-potta på rein (= under må-
stolen) ja, gta galghumoreren vände ordpr. så
här: potta på bort = bordet, men sådant fick
ej före-komma i ett reelt bordrum.

Damstol var ett känt samt talesätt
om ena störs, helst stoppade och med läder,
klädda stolar. Namnet har troligen spritt
sig genom nämndemännen, vilka sitta damor
vid tinget sitta i en sådan eller liknan-
de kraftigt listagen stol. ja man hade ännu
en benämning på liknande bekväma och stora
stolar man kallade (kallade) däm/dem) e (en) näm-
mans stol/nämndemans-stol) troligen likt den fört om
nämnde var namnet här efter tingssalens stolar.

Urhälsed stol av jälv vuxit trädycke
har i emellan fall förekommit. Upptecknaren
har själv sett en sådan. Den bestod av ett cirka

halvannan län, t. s. tycke, känd träklemp, som
barkats och till senare halvannan längd tusgats
i mitten. På så vis — Och när den lössägade delen
från språket, fick man en halvannanformig stoliets,
en del av ryggsittet skäddes bort, liksom det
gjordes en utgröpfung av den sätten, och man
fick fram 2 bantanta stycken som bladdes (blev) fram-
ken på stolen, de bakre benen bildade sig själva
som en fortsättning på ryggsittet. För örrigt klemp-
ig och smaklös, smäl-at (smälad) Det lås ha
fremmit de som varit något tyngre än den jag
säg, efter vad jag hört, men tyngreningen skulle
 varit densamma. Jo det fanns gubbar som
inlärade sig vara uppfinnare-geni, och det var
 dessa som uppfann och tillverkade sådana konst-
 igheter. För örrigt har jag i en grannsocken här
 intill, nämligen Fliserud, år 1922 sett kända
 skadade träklempor med en 50 cm diameter och

vanlig stols höjd användas som stolar, dels i dräng-
stugor dels i bryggkhus(-trätstugor) där man huktade
gäst om källplatser när man i de förra fick besök
för kort-spelst och inte hade mer än en stol, och i
de sist nämnda när man hade storträu och byns
rensdam samlades för att hjälpa till med ös-
ning av det kokheta vattnet = lesten var det -
övers kläddvatten, på dessa obehärliga stolar
satt man efter anlitet med trätten och drack
korn - eller rågkaffe med kornmjölsväfflar,
som dopp. Man skrek (kanske) satte på sig
ibland att hålla (höll) flicken i knäet, att^{da} gick
än-dån (ändå) väl, ingen trill-de i golvet, men
nog satte på sig (samma) som på mål - er, men enligt
var det lika - väl. Laggad stol obehärligt här,
så känd man ej mer än en så kallad puff den
tjänstgjorde oftast av ett trinnat (rent) laggkär
t. ex. en smådrömling eller dylikt, ständes att^{da}

22 (= upp med botten som blev sitt) samt kläddes öns
med tyg, liksom reent hela puffen. Det var inte
i de gamla gästarna dessa laggade stolar kom till,
de var liksom lite nymodigare och förkom hos
småskollärsrester, den ofgifta barnmorskan,
och möjligen en finare hantverkarsfamilj som
inte orkade (orkade med) några extravaganser.

Stolar med runderede för annat än må-
kärnt obehagliga här i Dödenhuset. Stol som
användes som mat-tavla har för längesen pen-
nits här uppt. har själv sett bara en sådan här,
men den är borta nu. Denna bord-stol hade
en halvmånformig sitt. Mot denna ritade en pre-
cis likadan träskena som fast sattes vid den förra
med 2 gängjärn. Ryggstödet bestod av en vanlig
cirka 10cm. bred bräda med samma höjd som de
4 benen. Här den övre av sittens skenor uppfäll-
des, bildade ryggstödet en kantant ben åt baks.

Holen stod oftast i närheten av den öppna
eldstaden, dels var det varmt och skönt här
på vintern (rarna), dels var det ljusare här
om mör-a-ma (morgnar) i kvällen. Holen
var för tunga att flyttas dagligen. Deras
bord blev ju mycket lågt. hade endast stolshöjd.
Fanns oftast hos vandrafolk (födo-
tagare) eller mindre torpar-hushåll på 3-4
personer (man kallar detta här = 3-4 man).

Grenstolar med långa och branta
medar har funnits hos välbergade bönder i bort-
åt hundra år. Dels med svarvade benmar i
ryggstödet och dels enklaste som var täjda
med kniv. De enklaste är benmålade
de finare målade i svart med ben vita rän-
der smala sådana, endast som streck
och i längd-riktning.

Grenstol med

19. fjädras s. k. Amerikanska grenstol har

Ätminstone fanns i de finare borden hem-
men som haft en eller flera "finsmen". Den-
fanns redan på 1880-1890 talet i herätarens
barndom. Men dessa gungstolar blev aldrig så
populära som den hederliga enkla gungsta-
len med medar, denna hade ju gungat nästan
av egen kraft, den amerikanska däremot måste
ju med hövliga knyckningar från den gungan-
de komma i rörelse, å då gledde trötesamt i
längd-a, tyckte många. Nu 1954 tycks den vara
bort försvunnen, den gamla gungstolen
med medar däremot har sen många år upp-
levt en renässans och förekommer nu i många
hem. De äldsta gungstolarna var hem-
gjorda av möbelsnickare eller s.k. trä-händ-
igt folk, enom 1900-talet, de vackraste däre-
mot var köpta - liksom de amerikanska
Antingen på marknader eller torget i

i Öskarshamn. Barnstolar hade ungefär samma modeller som nutidens — en lågt 4kantigt bord med rent hål i mitten samt 4 ben med tjällos ränder, oftast verna dessa av temslånga spända krakar eller rengråd. Barnet ställes ner i denna stol så fort det kunde stå på sina ben. För att det ej skulle falla igenom hålet och slå sig i fallet svepte man några klädesplagg kring dess midja, barnet stod då fast.

Efterhand som det lärde sig gå, kunde det åka omkring i stugan var det då önskte.

Hängstolar i taket för spädbarn minnes ingen sig seå här — som t. ex i Värmd. däremot voro häng-korgar-raggor i taket kända ända till för några år sedan.

En särdeles praktisk barnstol visar en bild nr 3. Denna stol tillverkades troligen

21

se sid. 26.

1835 av bro- och hävarluggaren Olof Nyström.
Torpare då i Grynöskorva sender Marieholm
Döderhuset. Det barn — hans dotter Tola, gav.
sen han använt stolen fört för 2500 del och
sen alla sina barn denna stol för 60 år sen
tills grannen och vännen Johan Alfredsens
barn som alla 4 sutit i den.

Stigare stolstolar. Vid cirkelskifter
levjade man uthyta de gamla, mer eller mindre
vackra stolar, vilka, trots allt, pressade ihop
med de gamla tunga möblerna, mot timliga
lättis pinnestolar. Dessa misspyddes det
gamla hemmet man såg att de ej hörde hem
mer här. Många voro tjänade av ortens
möbelsnickare andra köptes på marknaden
eller torget i Cukarskamm. Redan 1912 när
upptecknaren kom till denna ort = Döderhuset
fanns en möbelhandlare i Cukarskamm

22

Henrik Henriksén, vilken sålde både
pennor och andra stolar. Nu sen något
10-tal år ha pennstolarna degraderats till
köksstolar och ersatts med vackra furu-
stolar i gammal hederlig stil. De verk-
ligt skickliga möbelsnickare som fanns 60-70
år sedan fanns här i Döderhuset, ha ej er-
satts av yngre. I Kristdala (grannsocknen
här) har sen länge funnits skickli-
ga möbelsnickare, som tillfört sina möb-
ler på Torget i Örkarshamn, billiga starka
och bra möbler. Man har sagt om Kristdala-
böarna att de alla vore snickare.

Nu har snickeriarbetet ändrat form och
framställs även där, mera maskinmässigt.

Priset på de bästa pennstolarna år 1914
var 36 kr pr. dussin. Dessa ha 5-6 pennor
i ryggen. De äldsta hade endast 4. och no-

ACC. N:R M. 13500:24.

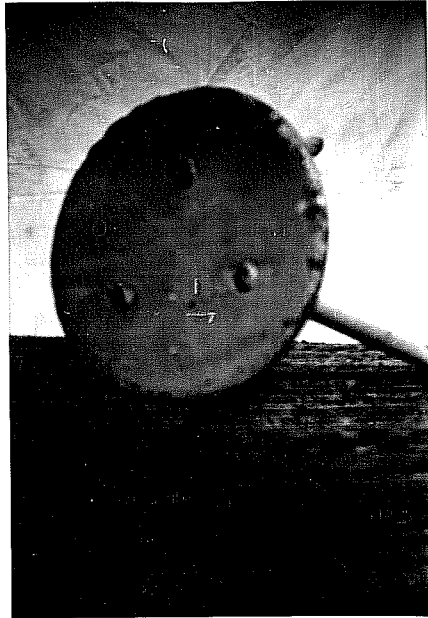
no målade i brunt eller svart med en
vett smal rand i längdriktning, liksom
stolarna här ovan. Senare voro ännu pinnar och
grenstolar (utan de amerikanska) färgade, utan
ränder. Naturligtvis voro också de amerikans-
ka grenstolarna också färgade, ännu i brunt
eller ljus björk — men utan ränder i allmänhet.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

24

ACC. N:R M. 13500:25.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Pall.

reg. nr. IV:12:94.

Pall fr. Biederhults
1800-tal.

reg. nr. IV:12:95.

ACC. N:R M. 13 500:26.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Barnstolfr. Rödeshult
trol. timmerkad
på 1830-talet.

avg. nr. IV:12:96.

Alma Andersson, Rödeshult